

**Magány-zenék a 19. században: Beethoven: Zongoraszonáta op. 26. („Holdfény”) I.
tétel, Chopin: F-moll nocturne**

Az előadó neve: György Paula

Intézmény, kar: ELTE Apáczai Csere János Gyakorló Gimnázium és Kollégium + ELTE
BTK Művészetközvetítő és Zenei Intézet

Szak, specializáció, évfolyam: 10. évfolyam, természettudományi szak

Témavezető neve, tudományos fokozata, beosztása: Dr. Pintér Tünde Kornélia, PhD, ELTE
Apáczai Csere János Gyakorló Gimnázium és Kollégium

1) **A műsor összeállításának szempontjai:**

- **Személyes kapcsolat:** Chopin f-moll noktürnje (Op. 55, No. 1) és Beethoven "Holdfény-szonátájának" első tétele két olyan mű, amelyek nemcsak a zeneirodalom meghatározó darabjai, hanem személyesen is közel állnak hozzám. Ezek a kompozíciók nem csupán zenei szempontból értékesek, hanem olyan érzelmeket hordoznak, amelyekhez könnyedén tudok kapcsolódni mind előadóként, mind hallgatóként.
- **Közönséggel való kapcsolat:** A két mű könnyen befogadható bárki számára, aki nyitott a klasszikus zenére. Mindezt a darabok dinamikai árnyaltsága és harmónia világa teszik lehetővé.
- **Két mű közötti kapcsolat:** A két mű közötti kapcsolatot nemcsak a hasonló érzelmi témák, hanem az éjszaka légköre is megteremti. Beethoven darabjában a lassú, lebegő ritmus és a harmóniák melankolikus hangulatot idéznek, míg Chopin noktürnje érzékeny, lírai dallamaival hasonló érzelmi világot nyújt.

2) **A műalkotások történeti és elméleti kontextusának tisztázása**

Beethoven: Zongoraszonáta op. 26. („Holdfény”) I. tétel

Beethoven a nyugati zene legnagyobb, ikonikus alakja, a köztudatban élő művészideál megtestesítője. A társadalomtól elszigetelten, személyes tragédiáján túlemelkedve, heroikus küzdelemmel érte el kitűzött célját és vált halhatatlanná. A magát „Tondichternek”, a „hangok költőjének” tekintő komponista művészete az individualizmus szellemének zenei megtestesülése, benne a személyes kifejezés ereje a romantikát előlegezve szétfeszíti a hagyományos formák kereteit. (Burrows, 2006)

A kivételes tehetségű Beethoven első mestere Christian Gottlob Neefe bonni udvari orgonista volt, akit hamarosan helyettesített is. 17 évesen Bécsbe ment, hogy ott folytassa tanulmányait, de néhány hét múlva, anyja halálának hírére visszatért szülővárosába. Később Haydn hívta vissza Bécsbe, miután műveit hallva felismerte kivételes tehetségét. Beethoven hamarosan ismertté vált a bécsi arisztokrata körökben, ahol virtuóz zongorajátékával és lenyűgöző kompozícióival számos pártfogót szerzett magának. Az előadósorban lévő fiatal előkelő hölgyek versengtek azért, hogy órát vehessenek Beethoventől. Egyikük, az olasz Giulietta Guicciardi már 1801-ben felbukkant barátjának, Wegelernek írott levelében, mint „egy édes leány, aki szeret, és akit szeretek”. Neki ajánlotta a komponista a cisz-moll szonáta

első tételét. Azonban a szerelemnek vége lett egyhamar, ugyanis Giulietta 1803-ban férjhez ment. (Burrows, 2006; Kendall, 2009; Royal Philharmonic Orchestra, 2014)

Beethoven munkásságát nagyban befolyásolta a siketsége, amely fokozatosan mélyebb depresszióba sodorta. 1798-ban jelentkeztek a fülbetegségének első tünetei. 1802-ben Heiligenstadtban döbrent rá, hogy súlyosbodó fülbaja előbb-utóbb teljes süketségre kárhoztatja. Határtalan elkeseredettségét egy itt keletkezett levél tanúsítja. Miután úrrá lett kétségbeesésén, azzal az elhatározással tért vissza Bécsbe, hogy „torkon ragadja a sorsot”, és példátlan energiával vetette magát munkába. Számos nagy műve keletkezett ebben az időszakban. Elhatalmasodó süketsége azonban 1812-ben újabb depresszióba kergette, elszigetelődött a világtól, munkakedve elapadt. A zeneszerző emberi kapcsolatai is megromlottak, mivel csak társalgási füzetek segítségével tudott kommunikálni. Ekkor tudatosult benne, hogy betegsége visszafordíthatatlan, ebben az időszakban több alkalommal az öngyilkosság gondolatával is foglalkozott. Ez a kétségbeesés és belső fájdalom az első tétel érzelmi világában is megjelenik. (Burrows, 2006; Royal Philharmonic Orchestra, 2014)

Jóllehet Beethoven első zongoraszonátái komponálásakor még ragaszkodott a klasszikus stílushoz, az Esz-dúr szonátában (op. 7, 1797) már megjelenik saját, személyes stílusa. Műveit egyre inkább a bensőségesebb, lírai hangvételű zenei kifejezés jellemzi. A cisz-moll szonáta (op. 27, 1801) már határozottan nem alkalmazkodik a klasszikus modellhez. A kezdő akkordok ritmikus egymásutánisága bensőségesen megindító hangulatot teremt, szakítva a kor konvencióival. A variációk és a fűga előtérbe kerülésével és a szonátaformával folytatott kísérletezéssel Beethoven búcsút mondott a Haydn és Mozart képviselte klasszika világának, és átlépett a romantika korába. (Burrows, 2006; Royal Philharmonic Orchestra, 2014)

A Holdfény-szonáta első tétele emiatt kifejezetten eltér Beethoven korai műveitől, amelyekben még nem volt ennyire jelen a személyes szenvedés. Ezen a ponton Beethoven már a bécsi klasszika szabályainak keretein kívül mozog, lázadva a korábbi formák ellen. A mű felépítése is szokatlan: míg a klasszikus szonáták általában gyors-lassú-gyors tételsorrendet követnek, addig a Holdfény-szonáta lassú tétellel nyit és gyors tétellel zárul. (Burrows, 2006)

[1]

A mű 1801-ben keletkezett. Maga a „Holdfény” szonáta elnevezés Ludwig Rellstab, német költőtől ered, aki a cisz-moll szonáta első tételéről a Vierwaldstatti tavon csillanó holdfényre asszociált. Ez adta az ihletet az új címhez. Azonban ennek az elnevezésnek nincs köze a mű tartalmához. A darab előrevetíti a romantika egyik alapvető formai újítását: a „dal szöveg nélkül” megjelenését. Beethoven mind egyedibbé váló szonáta kompozíciói során a 27. opus két darabjánál érkezik a „Quasi una Fantasia” megjelöléshez, a szonátaformából való

kilépéshez. Közvetlenül előttük, a 26-ik nyitótételében pedig variációkkal hökkentette meg a témák harcára váró hallgatót. (Burrows, 2006) [1]

A tétel nyitó taktusaiban egy folyamatos, hármas- és négyeshangzatokból álló akkordbontás jelenik meg, amely a darab végéig a zene fő mozgatórugója marad. Ez a technika ugyan emlékeztet a barokk prelúdiumokra, ahol a hangzatok lebontása dominált, de itt más szerepet kap. Beethoven az akkordok fölé egy letisztult, énekes jellegű dallamot helyez. Ez a dallam nem „véletlenül” születik az akkordok diszkantjából, ahogyan a barokk zenében szokásos volt, hanem tudatosan kiemelt és reflektorfénybe állított elemmé válik. [1]

A zene folyamatosan mozgásban van, köszönhetően a modulációknak. Az első néhány ütemben Beethoven a zenei témát E-dúrba modulálja, amely rövidesen elbizonytalanodik, és e-mollban lecsendesedik. Ez az e-moll átalakul, és a 12. ütemben már C-dúrként halljuk, amely kontrasztot teremt a kiinduló cisz-mollal. A modulációk középpontjában mindig az érzelmi dinamika áll: a zene soha nem állapodik meg hosszabb időre egyetlen hangnemben, így fenntartja a hallgató figyelmét. [1]

Az első tétel egyik legérdekesebb szakasza a középrésztől kezdődően egy hosszú orgonapont fölött kibontakozó akkordbontás. Az orgonapont, amely egy statikus basszushang, itt nem a nyugalmat szolgálja, hanem éppen ellenkezőleg: feszültséget teremt. Ez a szakasz egyfajta drámai csúcspontként szolgál, amely előkészíti a zene visszatérését az alaphangnembe. [1]

A tétel visszatér az alaphangnembe, de ez a visszatérés nem zár le mindent. A zárás finoman elsimuló akkordjai – a cisz-moll felbontások terc-, oktáv- és kvintpozíciói – egyfajta „elhalványulást” közvetítenek. A hallgatónak olyan érzése támad, mintha a zene nem befejeződne, hanem átlényegülne valami másba. [1]

Bár a tétel technikai eszközei sokszor a barokk stílust idézik, Beethoven zenéje messze túlmutat ezen a hagyományon. A barokk többszólamúság és akkordbontás itt nem egy stilizált forma része, hanem az egyéni érzelmek és gondolatok közvetítésének eszköze. Az orgonapont, a modulációk, a ritmikai váltások és az énekes dallam mind a romantika születését hirdetik, ahol a zene már nem csupán esztétikai, hanem mélyen személyes kifejezőerejű művészet. [1]

A Holdfény szonáta a mai napig Beethoven legnépszerűbb művei közé tartozik, és időről időre felcsendül filmek aláfestő zenéjeként. Azonban a darab előadása nem olyan egyszerű, mint a komponálás idején. Az eredeti szerzői utasítások szerint a pedált folyamatosan lenyomva kell tartani, ami a mai zongorák jobb minőségű és hosszabb hangfenntartású mechanizmusai miatt szokatlanul hatna. Mégis, annak ellenére, hogy nehezebb lehet a mai

hangszereken való előadás, a mű érzelmi mélysége és kifejezőereje mind a mai napig lenyűgözi a közönséget.

Chopin: F-moll nocturne

A kedvese által elhagyott, halálos kórban szenvedő, de mindig elegáns Chopin törékeny alakja minden tekintetben megfelel a romantikus művésztől kialakult sztereotípiáknak. A zongora első költőjének zenéje azonnal népszerű lett, és mindig túlmutatott a divat szeszélyein. A nemzeti hősként tisztelt komponista zenéje szülőhazája szabadságának jelképévé vált, és ma is számos kiemelkedő államférfit kísért utolsó útjára. (Burrows, 2006)

Chopin minden művében szerepel zongora, legtöbbször ez az egyetlen hangszer. Művei mintha tökéletesen készen kerültek volna papírra. A lektúrázás csupán az utolsó művelete volt a zongora melletti improvizációs folyamatnak, és előfordult, hogy egyes darabokon még a megjelenés után is módosított. (Burrows, 2006)

Frédéric Chopin Nocturnes, Op. 55 két zongoraművet tartalmazó ciklusa, melyeket 1842 és 1844 között komponált. E művek a zeneszerző tizenötödik és tizenhatodik darabjai ebben a műfajban, és 1844 augusztusában kerültek publikálásra. Chopin ezeket a darabokat tanítványának és csodálójának, Mademoiselle Jane Stirlingnek dedikálta. Stirling nemcsak mint Chopin tanítványa, hanem később barátjaként is jelentős szerepet játszott a zeneszerző életében. Ő szervezte Chopin angliai és skót turnéját 1848-ban, valamint ő irányította az őt követő utódlási ügyeket, miután Chopin 1849-ben elhunyt. [3] [4]

A két nocturne közül az első, az F-moll nocturne (Op. 55, No. 1), 1842–1844 között született. A mű hármas szerkezetű (ABA), ahol a fő témát egy lassú, egyenletes ritmusú 4/4-es ütem jellemzi, mély melankóliát sugallva. Az első szakaszban a jobb kéz lassú melódiát játszik, míg a bal kéz basszus dallamokkal és akkordokkal kíséri. A második szakaszban ismét a jobb kéz a fő melódiát játssza, a bal kéz kíséretével, de egyes szakaszokban változik az akkordok elrendezése. [3] [4]

A darab későbbi részeiben a fő téma ismét visszatér, ám apró változtatásokkal, mint például egy hármas ütem hozzáadásával. Egy tempóváltás következik, mely a darabot gyorsabbá teszi, tripla nyolcadokkal és erőteljes akkordokkal, amit egy teljesen új szakasz követ: a jobb kéz melódiát játszik, miközben a bal kéz hármas törött akkordokat játszik. A darab egy arpeggió szakaszban csúcsosodik ki, és hat utolsó akkorddal zárul, majd F-dúrba modulál, megszakítva a végső cadenciát. A mű végén két rövid chorál található: az első a B szakaszból való visszatéréskor, a második pedig a mű befejezését jelzi, szintén F-dúrban. Frederick Niecks, Chopin életrajzírója szerint a műben a „flegibile dolcezza” és a „szenvédélyesebb középső

szakasz alá rendeltsége” egy olyan ellentétet alkot, amely még inkább kiemeli Chopin stílusának egyedi érzelmi mélységét. [3] [4]

3) Előadói koncepció:

Beethoven: Zongoraszonáta op. 26. („Holdfény”) I. tétel:

Ludwig van Beethoven cisz-moll szonátája számos híres zongoraművész repertoárjában szerepel, akik saját értelmezésükkel és technikájukkal gazdagították a mű előadását. Wilhelm Kempff, a 20. század egyik kiemelkedő Beethoven-specialistája, lírai és érzékeny megközelítéssel adta elő a szonátát, különösen az első tétel meditatív hangulatát emelte ki. Alina Bercu román zongoraművész előadásában a szonáta technikai precizitása és érzelmi mélysége egyaránt megjelenik, bemutatva a mű drámai és lírai elemeit. A szonáta első tételének ikonikus dallamát Leopold Stokowski is feldolgozta, aki zenekari átíratot készített belőle, új dimenziót adva a műnek.

Saját előadás:

Beethoven „Holdfény szonátájának” (Op. 27 No. 2) előadása számomra az érzelmek mélyreható ábrázolásáról és a mű időtlen szépségének kiemeléséről szól. Az első tétel légköre különösen megfog, hiszen a lassú, hullámozó arpeggiók és a melankolikus dallam egyfajta álomszerű világot teremtenek.

Az én előadásomban a darab nyitánya a csendes elmélyülés pillanatait hivatott megragadni. Igyekszem minden akkordot finom tónussal megszólaltatni, hogy a zene lebegő érzését hangsúlyozzam. Fontos számomra, hogy a bal kéz arpeggiói ne domináljanak, hanem egyenletes kíséretként emeljék ki a jobb kéz éneklő dallamát.

Külön figyelmet szentelek a dinamikai változásoknak, amelyek a darab belső feszültségét és érzelmi intenzitását hordozzák. A crescendók és decrescendók finomsága, valamint a rubato ízléses alkalmazása segít kifejezni azt a belső nyugalmat és rejtett feszültséget, amely a tétel lelkét képezi. A célom az, hogy a közönség ne csak hallja, hanem átérezze Beethoven mély líraiságát és a tétel misztikus szépségét, miközben én magam is a zene által létrehozott belső világ részévé válok.

Chopin: F-moll nocturne:

Frédéric Chopin f-moll noktürnje (Op. 55 No. 1) a romantikus zongorairodalom egyik gyöngyszeme, amely érzelmi mélységével és kifinomult szerkezetével rabul ejti a hallgatókat.

Ez a darab a zongoraművészek számára különleges lehetőséget nyújt, hogy bemutassák technikai felkészültségüket és művészi érzékenységüket.

A darab egyik emlékezetes előadása Vladimir Horowitz nevéhez fűződik, aki 1968-ban a Carnegie Hallban tartott televíziós debütáló koncertjén adta elő ezt a noktürn timer, amelyet országosan közvetített a CBS.

Arthur Rubinstein, a 20. század egyik legjelentősebb Chopin-interpretátora, híres volt a darab lírai és technikailag kifinomult előadásáról.

Adam Harasiewicz lengyel zongoraművész, aki 1955-ben megnyerte a Nemzetközi Chopin Zongoraversenyt, szintén kiemelkedő interpretációval rendelkezik a műről.

Virna Kljaković horvát zongoraművész előadásában is hallható a darab, amelyet 2013-ban a Zágrábi Zeneakadémián adott elő. Ezek az előadók mind hozzájárultak ahhoz, hogy Chopin f-moll noktürn timer a zongorairodalom egyik legkedveltebb és leggyakrabban előadott darabja legyen.

Saját előadás:

Az előadói koncepció kialakításakor Chopin f-moll noktürn timer (Op. 55 No. 1) számomra az érzelmek hiteles tolmácsolására helyezi a hangsúlyt.

Az előadásomban különösen fontosnak tartom az első szakasz kifejező dallamának finom formálását és az azt kísérő bal kéz akkordjainak kiegyensúlyozott dinamikáját. A középső, szenvedélyesebb rész (più mosso) során a kontraszt megteremtésével az érzelmek hullámlzását szeretném érzékeltetni, ügyelve arra, hogy a technikai virtuozitás soha ne homályosítsa el a zenei mondanivalót.

A mű utolsó szakaszában célom, hogy a visszatérő téma variációja a finom díszítéseken keresztül egyfajta elcsendesedést, lezárást sugalljon. Chopin pontossága és érzékenysége vezérel abban, hogy a darab minden hangját értelmezni és éreztetni tudjam a közönséggel.

Összegzés:

A dolgozatom célja a 19. századi „magány-zenék” koncepciójának bemutatása, amely két kiemelkedő műre fókuszál: Beethoven Holdfény szonáta (Op. 26, I. tétel) és Chopin F-moll noktürn timer (Op. 55, No. 1).

A pályázatom igyekszik hangsúlyozni, hogy mind Beethoven, mind Chopin életművében a magány és a személyes szenvedés kifejeződése központi szerepet játszik.

Beethoven Holdfény szonátájának első tétele különösen kiemelkedő, mivel a komponista egy olyan technikai megoldást alkalmaz, amely a romantikus zene előfutára, az egyéni érzelmekre

és gondolatokra összpontosít. A darab belső dinamikáját a modulációk, akkordbontások és orgonapontok hangsúlyozzák, amelyek előrevetítik a romantika határait feszegető újításait.

Chopin F-moll noktürnje az érzelmi kifejezés lírai eszközeivel hódít. Chopin zongoraművészetének jellemzője a kifinomult technika és a személyes érzelmi kifejezés egyesítése.

Dolgozatomban arra igyekeztem rávilágítani, hogy Beethoven és Chopin műveinek előadásakor a technikai precizitás és az érzelmi kifejezés egysége alapvető fontosságú a zenei élmény megteremtéséhez. Mindkét darab lehetőséget kínál az előadók számára, hogy művészi hozzáértésüket és egyéni személyiségüket megmutassák.

FORRÁSOK:

Felhasznált irodalom:

Alan Kendall (2009): A klasszikus zene krónikája – A nagy komponisták életének és zenéjének hangulatos naplója. Patrícia Könyvek, Budapest.

John Burrows (2006): A klasszikus zene. Mérték Kiadó, Budapest.

Royal Philharmonic Orchestra (2014): Ludwig van Beethoven. Kossuth Kiadó, Budapest.

Internetes források:

<https://zeneigyujtemeny.wordpress.com/2020/09/23/beethoven-cisz-moll-szonata-op-27-no-2-1-es-2-tetel/> (Utolsó letöltés: 2025. Január 3.) [1]

<https://www.zeneora.hu/cikkek/muelemzesek/beethoven--op.-27-cisz-moll-holdfeny-szonata.html> (Utolsó letöltés: 2025. Január 3.) [2]

<https://www.classicals.de/chopin-op55> (Utolsó letöltés: 2025. Január 3.) [3]

<https://chopin.nifc.pl/en/chopin/kompozycja/81> (Utolsó letöltés: 2025. Január 3.) [4]

<https://open.spotify.com/track/2ZSga0mI1m1wNpxj5ZXVs6?> (Utolsó letöltés: 2025. Január 6.) [5]

<https://www.youtube.com/watch?v=oBGDYmm3Mxs&> (Utolsó letöltés: 2025. Január 6.) [6]

<https://www.youtube.com/watch?v=E3qHO9aOQYM&> (Utolsó letöltés: 2025. Január 6.) [7]

https://www.youtube.com/watch?v=Y4i_vSWCH84& (Utolsó letöltés: 2025. Január 6.) [8]